

VIII. NEMZETKÖZI TEXTILMŰVÉSZETI TRIENNÁLÉ 2024

A kiállítás tematikája és hívószava: TŰRÉSHATÁR | TŰ-RÉS-HATÁR

tű, tűfej, tűfok, tűhal, tűhegy, tűhegyes (Hegyesű! geológiai pont), tűhímzés, tűhossz, tűlyuk, tűpárna, tűvankos, tűpénz, tűsarok, tűszúrás, tűtartó, tűvédő; és biztosítótű, delejtű, díszű, fűzőű, gombostű, gyémántű, hajtű, himzőű, horgolóű, kalaptű, kötőű, mellű, nyakkendőű, spékeltű, varróű

és persze fenyőű és hidegtű, meg irányű, meg injekciós tű, továbbá mágnesű és lemezjátszóű

és bár egy tűt sem lehet leejteni, annyira zsúfolt a hely, mégis mindent tűvé tesz azért, hogy megtalálja, akit keres, és tűkön ül, hogy végre nekiindulhasson, vele, de az nem érti a tűhegynyi agyával, mit is kellene tennie, csak tűnődik, magában, át tud-e jutni, mint teve a tű fokán

és aztán tűz, tűzdel, tűzés és persze megtűz, feltűz, odatűz és rátűz (zsebet vagy ujjat), valamint kitűz (érdemrendet és célt, határidőt és vérdíjat és fejet, a vár fokára)

miközben tűz és Tűz! és tűznyelv és tűzhalál és tűzrakás és tűzhely és tűzvész, tűzellenző, tűzgömb, tűzimádó, tűzisten, tűzkaparó, tűzkerék, tűzoltás, tűzoszlop, tűzrostély, tűzszikra, tűztánc, tűztenger, tűzvarázs, tűzzománc és ágyútűz, díszűz, erdőűz, jelzőűz, kéménytűz, örömtűz, őrtűz, pásztortűz, sortűz, tábortűz, tisztítóűz, torkolattűz

és tűzön-vizen át tűzzel-vassal, mert tűzbe hozta, bár tüzet hány tőle, mégis tűzbe menne érte

rés, résel, réshang, réstörés, résvágás, és ajtórés, árrés, hangrés, lőrés és szeméremrés, és a fal rése és rés a pajzson, és mert rés lett a barátságon, hát résen van (Légy résen!), úton szemed, résen füled, réspublika

határ, határállomás, határárok, határátlépés (tiltott határátlépés!), határcsárda, határcsősz, határellenőrzés, határérték, határeset, határfalu, határfelület, határfolyó, határidő, határidős, határjárás, határjelző, határkaró, határkérdés, határkő, határmezsgye, határnap, határol, határos, határösszeg, határőr, határper, határpont, határszél, határtalan, határvita, határvonal, határzóna

és államhatár, birtokhatár, értékhatár, fagyhatár, hóhatár, időhatár, korhatár, látóhatár, nyelvhatár, súlyhatár, szemhatár, vámhatár

és bár mindennek van határa, mégis bejött a fene a határba, miközben a szomszéd határba ér a nyelve, sőt heted-hét határon is túl, pedig tudhatná, hol a határ, nem a harmadik határban

de közben határoz, mert határozott, bár a határozó (Kis magyar növényhatározó!) határozatlan, mégis meglesz a határozat

másfelől

tűr és határ, sőt: tűr és hat ár

tűr, tűrés, átvételi tűrés és illesztési tűrés, negatív tűrés és pozitív tűrés, tűréshatár,

egy tűrhető megtűrt tűrhetetlen tűrés-tagadása, ami nem tűri a nyomdafestéket, sem a lazázást, a halasztást, a fegyelmezetlenséget, a támadást, a szájában a zablát és elveszíti béketűrését

türelem

hat, hat az altató, hat a tanár, hat a hír, igaznak hat a kép (Hass, alkoss!), velőkig hat a sikoly, átható, öt-hat-hét

haton adják, ötön veszi, haton kéred, ötön adja, ki vagyok vele hatra, mert nincs ki a hatra, s mert hatot vetett a kocka, befogta mind a hatot, de nem is csoda, mert úgy húz, mint hat más

hatalmas hatalom, hatalmi hatály

ár, árbecslés, árcsökkentés, árdrágulás, árrenda, áremelés, áresés, árfolyam, árhivatal, árindex, árjegy, árképzés, árkérdés, árrolló, árrés, árszabály, árszínvonal, árú, árváltozás; és alapár, átlagár, becsár, darabár, egységár, feketeár, felár, irányár, reklámár, vételár

és persze árad, áradás, áram, áramlat, áramszedő, áramvonal, árapály, árbóc, árvíz (alúl a víznek árja / Azért a víz az úr!); és fényár, illatár, jégár, könnyár, szökőár, tengerár, vízár, zöldár

árt a vargának, ki az ár ellen úszik, mert elkapta az ár, s bár tudja, ó bornak ó leánynak nem egy az ára, tavalyi áron nem árt neki

szavak iszkolása, a költővel szólva

Iszkolni, eliszkolni legtöbbször egyenesen szoktunk, valami elől: egyenesen, de bármely irányba. Egy egyenes nem határoz meg egy síkot, de kettő, ha párhuzamos, vagy ha egy pontban találkozik már igen; igaz, nem kell, hogy meghatározzon, hiszen az egyenesek kitérők is lehetnek. Három egyenes jó eséllyel két-három egymást metsző síkon helyezkedik el, s ekként térben értelmeződik. Térben értelmezhető a viszonya a különféle irányokba iszkoló szavaknak is, bár legalább négydimenziós térben, hiszen a szavak időben kibomló képződmények, viszonyaik - ok-okozat, minta-példa, a szóképzés iránya - időhöz kötődő folyamatok: mi volt előbb, mi később, mi indított el, és mi jutott eszünkbe róla. Az iszkoló szavak rendje? káosza? a négydimenziós térben áthatások és rétegzettségek sora, vastag szövetté, szövetből épített struktúrává - tárgyá? konstrukcióvá? - állhat össze.

A szavak jelentéséről legalább háromféleképpen lehet gondolkodni. Egyrészt van a szótári - szótárban összegyűjtött, illetve a szótárkészítő által definiált - jelentés, amely szerint hivatalosan használjuk, azaz mondataink számára kiválasztjuk és mások mondataiban megértjük, a szavakat. Wittgenstein *Filozófiai vizsgálódások* című könyve óta (1953) lehetséges ugyanakkor úgy gondolkozni, hogy a szavak jelentése használatukban adódik: egy adott nyelvi közösség „dönthet“ úgy (expressis verbis, de implicite is), hogy egy adott hangalakot milyen jelentéssel használ a szokásos mellett vagy akár helyett. A dizájn szónak, különösen jelzői változatában (dizájnos, dizájnolt) vajmi kevés köze van akár a design angol szó eredeti szótári jelentéséhez (tervez), akár a múlt század első harmadában kialakított és elterjedt, sajátos tervezői attitűdöt és gyakorlatot lefedő, definíciójához. Természetesen megmutatható a kapcsolat, hisz nem a semmiből jött létre a mai használat, mégis egy ponton az vált dominánssá és elfed szinte minden más értelmet. Végül egy harmadik

jelentés-felfogás egy adott szó jelentését abban a konkrét szöveggörnyezetben, mondatban például, vizsgálja, amelyben az éppen jelen van, és azzal van elfoglalva, hogy mi minden (más) állhatna ott, és mi a jelentősége, hogy éppen azt használja az író vagy a beszélő, amit, és nem mást. Rést mond például és nem lyukat, likat, hézagot vagy hiányt.

Mindezt jóval részletesebben és komplexebben is ki lehetne bontani, könyvtárnyi a rendelkezésre álló irodalom, ám ennyi is elegendő annak érzékeltetésére, hogy szavaink jelentésének, illetve használatának kapcsolódásai és viszonyai milyen sok irányúak. Könnyen belátható, hogy miközben mondataink leírásának és megértésének kitüntetett iránya (balról jobbra, fentről lefelé) jól szolgál egy sajátos diszkurzív megértést, a szavak sem a nyelvünkben, sem a fejünkben nem (nota bene: legtöbbször a beszédünkben sem!) ebben a linearitásban vannak jelen, illetve adott esetben a línea tördelésének következtében egyetlen síkra leképezetten. A szavak nagy része maga is rétegzett (azaz nem egyetlen síkon mozog), összetűzésük e rétegeket hozza szokásos vagy éppen váratlan helyzetbe, különösen amikor egy-egy asszociációs ugrással átlépjük vagy elfedjük gondolatmenetünk diszkurzív-logikai réseit.

Tű-zés és rés, az egyenes vonal/fonal, a szövet, s annak alakítása, mint építkezés, konstrukció, tárgy és tér, és amiről nem volt még szó, a befoglaló forma, a határ - e fogalmak egyszerre jelennek meg a szavak iszkolásában és a szálak (fel)futásában, szövegben és szövetben.

Tűréshatár: e kifejezés, összetett szó, elemzése nem túl bonyolult, hiszen két főnév kapcsolódik össze benne, a tűrés és a határ. Ezek közül az első egy igéből - tűr - képzett főnév, amely azt az állapotot, illetve attitűdöt fejezi ki, amelyen valami vagy valaki keresztülmegy, illetve amelyet magára ölt/eröltet, amikor egy (inkább negatív) hatást, belsőt vagy külsőt, el kell viselnie. A fájdalmat is tűrjük, a vegzálást is, ahogy az anyag is elviseli (addig, ameddig) a rajta végzett munkát. „Addig, ameddig“ - és ez nem csak a (rigid vagy elasztikus) anyagra igaz, de a (sokat bíró, vagy kevéstől összeroppanó) emberre is; és éppen ez a határ. A határ, amely e hasonlatban inkább pont- vagy vonal-szerű, miközben más használataiban sávként működik (határsáv, azaz átmenet), vagy éppen felületként (mint a forma a befoglaló formaként vett értelmében). Innen nézve a tűréshatár nem csak azt jelöli, amit valami vagy valaki még elbír, hanem azt is, amilyenek ezáltal - mi fér még bele neki? - mutatja magát, a külvilág számára észlelhető megformáltságán keresztül.

A tűréshatár kifejezés ugyanakkor lehetőséget ad egy ettől is gazdagabb költői szóelemzésre. Egy olyan szóelemzésre, amely olyan rétegeket-rétegzettséget bont ki és mutat meg egy összetett(nek látszó) szóban, amely ha tudományos értelemben nincs is jelen, az asszociálás elengedett - ihletett folyamatában, a felszabadult képzetársításokban (akárcsak a képzőművészet szokatlan, ám produktív anyag- vagy éppen gondolattársításaiban) mégis csak megjelenhet.

Ebben a keretben-folyamatban a tűréshatár nemcsak tűr/és-re és határ-ra bontható fel, hanem tű/rés-re és akár hat/ár-ra is. Így viszont a tűréshatár szó a textil/művészet közepébe viszi a kifejezést ízlelgetőt: tű és ár és rés és hat/ás viszonyrendszerébe. Csakhogy ez a látszólag egy síkra kifeszíthető viszonyrendszer az egyes szavak saját rétegzettségétől és ebből következő lehetőségeitől máris egy diszkurzíve alig felfogható-leírható komplexitású térré dúsul: a tű nemcsak tűfajtákat jelölhet (varrotű, horgolótű, kötőtű, hímzőtű, gombostű, biztosítóű), de a szúrás-tűzés tettét-fájdalmát is, amint a rögzítés kimerevítő, tárgyiasító következményét is. A tű(k) egy feminista művészettörténet számára az ecset női megfelelőjeként is diszkutálhatók, míg a tűz ige azonosalakú szópárjával a láng, a hevület, az égés, a pusztulás és a harc kerül betűnyi (z) közelségbe-távolságba. A tű az, ami behatol, s a szeméremrés az, amin behatolnak, miközben a voyeur az ajtó résén át lesi ki mindezt. De a rés hiány is, lyuk a gondolatmenetben, a logika megbicsaklása; jöllehet a sok lépéssel előre gondolkodó nyomozó, Columbo, mindig ügyel, hogy betegye és benne is hagyja a résben a lábát. Esetlensége, időnkénti pimaszsága

látszólag túlmegy minden határon, ám épp ezzel hat, és altatja el a bűnözőt (kalaptű volt a gyilkos fegyver? vagy egy cipész árja?) gyanúját, vagy éppen zaklatja fel, hogy így hibázzon.

De mi végül tű, ár, rés, hat(ás) lehetséges kombinációinak, összekapcsolódásainak határa?

Elvben szinte semmi.

A gyakorlatban, most itt, a határt éppen a határ jelenti, vagyis az összetartó forma, ami egyrészt belülről, a struktúrából következik, másrészt a struktúra (tárgy, térrész) külvilággal való érintkezésének felülete, és ekként a narratív, diszkurzív kommunikáció lehetséges helye is.

Mi a határ ott, ahol tű és rés és hat és ár és tűrés és határ és tűréshatár egymásnak feszül?

Elmenni a falig, és azt felmutatni.

*Horányi Attila PhD
a MOME Elméleti Intézetének igazgatója*

Budapest, 2022. március 24.